

L'Empordà i el seu vi

Eduard Puig Vayreda

Fotografies de Francesc Guillaumet

Brau Editor, Figueres, 2004.

Eduard Puig i Vayreda (Figueres, 1942) afegeix una obra molt personal a la seva producció literària, ja remarcable. *L'Empordà i el seu vi* és un passeig literari per les vinyes i els pobles de la viticultura de la comarca, fill d'un coneixement i d'una llarga dedicació professional i vocacional, de la mà d'una escriptura culta i sensible, sàvia i amorosa.

L'autor coneix aquest país, l'estima i té la sort de trepitjar cada dia els racons d'un Empordà íntim que a penes s'entreveu des de les carreteres. Puig és enginyer tècnic agrícola, llicenciat en enologia i professor de la Universitat de Girona. Ha estat director general de l'Institut Català de la Vinya i del Vi –a més d'alcalde de Figueres– i és el president de la Confraria de la Bóta de Sant Ferriol.

La seva llarga dedicació a la vida cultural i associativa l'ha dut a ocupar actualment la presidència de l'Institut d'Estudis Empordanesos, com a culminació també d'una labor investigadora de la qual han resultat diversos llibres sobre el món del vi i de la gastronomia –des d'aquell primer *Platillos de l'Empordà*.

Els seus llibres són de bon llegir, perquè Puig té una llarga dedicació com a periodista: va ser corresponsal del diari *Tele/eXprés* i col·laborador del setmanari *Presència* en els anys 70 i és el titular d'una de les seccions més antigues de la premsa figuerenca, si no la que més, “Des del banc del general”, que signa com a Pere Carrer a les pàgines d'*Hora Nova*.

Eduard Puig coneix l'ofici d'escriure i les seves dificultats. A les pàgines de *L'Empordà i el seu vi*, parla al lector amb un to col·loquial, no pas superficial, i només en referir-se a la producció actual recorre una mica a la terminologia especialitzada, el punt suficient per a introduir-hi el lector. Durant tot aquest passeig per les vinyes, els pobles i els cellers, escriu amb la naturalitat d'un guia i amb la precisió de l'especialista. Hi ha en el llibre un domini dels noms exactes que durant segles han descrit la riquesa de la flora, la fauna i l'instrumental de la vinya. Un vocabulari, avui en desús, que salva de l'oblit. És un llibre culte, també, en les nombroses i ajustades cites d'autors de diverses èpoques i orígens, així com en les múltiples al·lusions musicals i pictòriques.

És un llibre que parla més de la vinya que del vi, perquè el vi és el producte d'un llarg procés que requereix un determinat paisatge, un règim de pluges, de sol i de vents, un calendari, una tradició, unes formes de treball i una visió comercial. Eduard Puig Vayreda explica la tradició vinícola de l'Empordà i alguna cosa més: com la vinya és un conreu característic de la història, del paisatge i de l'economia de l'Empordà des de fa almenys 2.500 anys.

Ernest Labrousse –el gran historiador francès de la Mediterrània– va fer notar que una comarca de vinya no és una comarca agrària, sinó integrada en una xarxa comercial que la lliga amb les ciutats, cosa que no passa amb les comarques de blat o d'oli. Una comarca urbana, com feia notar també Ernest Lluch, recordant que els pobles de la vinya són aquells on era més arrelat al

segle XIX el moviment republicà federal.

L'Empordà i el seu vi no és pas un llibre més sobre l'Empordà, ja que el punt de vista d'Eduard Puig com a escriptor és molt genuí. El llibre porta implícita una reflexió i una preocupació sobre el futur de l'Empordà. L'autor ens estalvia els detalls de tantes estridències urbanístiques, prou conegudes, a favor d'una millor comprensió d'un paisatge antic on la vinya és un element permanent. No així la plana de litoral que ocuparen fins molt tard els aiguamolls. "L'Empordà és un bé escàs, cobejat per molts i que pateix, per tant, riscos evidents de ser malmès de forma irreversible", escriu a les primeres pàgines, i les vinyes i els seus vins "representen l'enllaç més tangible entre el passat remot de la comarca i aquest futur incert que s'anuncia".

Les fotografies de Francesc Guillaumet són un complement gràfic doblement brillant, per la qualitat de les imatges, habitual en aquest autor, i per la manera com ha tractat la llum eterna i sempre nova de les vinyes i del vi i de la plana.

Jaume Guillaumet

Llibre de privilegis del penó de Rocabertí (1356-1490)

Cobos, Antoni i Gifre, Pere

(edició a cura de)

La Jonquera: Ajuntament

2004, 79 pàgines: il.

Tal com indica l'alcalde de la Jonquera, Jordi Cabezas, a la presentació d'aquest llibre, la recuperació

del patrimoni històric, artístic o documental d'un territori, és a dir, de la seva memòria històrica, ha de ser un dels eixos essencials i primordials de l'activitat cultural arreu de les nostres contrades. I una recuperació patrimonial de primer ordre ha estat la publicació del *Llibre de privilegis del penó de Rocabertí*, el qual ens permet conèixer com eren, com vivien i com s'organitzaven els pobladors dels actuals termes de la Jonquera, Agullana i Cantallops durant la baixa edat mitjana.

La transcripció i l'edició de documents històrics desconeguts permet posar-los a l'abast del gran públic, cosa prou important, i més quan es tracta de documents inèdits que estan en mans de particulars que, d'una forma desinteressada i amb esperit de servei a la comunitat, acceixen a la seva publicació. Aquest és el cas del *Llibre de privilegis del penó de Rocabertí*, que forma part de l'arxiu patrimonial de la família Lacasa-Pujadó de la Jonquera, la qual va posar a disposició del consistori jonquerenc aquest magnífic i ben conservat llibre. Amb molt bon criteri, les autoritats locals van decidir la seva publicació per fer-lo accessible a tothom, i perquè tots poguéssim gaudir d'una nova eina per analitzar el passat històric del territori comprès en els termes municipals esmentats.

Per portar a terme el treball d'estudi, la compilació i la transcripció del *Llibre de privilegis del penó de Rocabertí*, es van buscar dos experimentats investigadors altempordanesos: l'historiador Pere Gifre i el filòleg llatíntista Antoni Cobos. Ambdós són professors de secundària a l'Institut Alexandre Deulofeu de

Figueres i tenen un ampli bagatge empíric en treballs de recerca i transcripció de documents medievals i moderns, cosa que els feia, sens dubte, les persones més idònies per desenvolupar la tasca encomanada.

El llibre es pot dividir en dues parts ben diferenciades: a la primera, Pere Gifre fa un acurat estudi històric introductori que serveix per situar-nos en les demarcacions territorials sobre les quals tenien el seu domini els vescomtes de Rocabertí. L'autor demostra, una vegada més, els seus grans coneixements sobre un tema prou complex com és el de la implantació del feudalisme a Catalunya. Per facilitar la lectura als no iniciats, Gifre defineix què és la jurisdicció i què és un privilegi; així mateix repassa el contingut i la transcendència econòmica, jurídica i/o social de cadascun dels onze privilegis que conformen el manuscrit. Aquests privilegis van ser concedits pels diferents vescomtes al conjunt de pobladors de les universitats que conformaven el penó de Rocabertí entre els anys 1356 i 1490.

La segona part, portada a terme pel doctor en filologia llatina Antoni Cobos, comprèn l'estudi del manuscrit, la seva transcripció i el resum de cadascun dels privilegis, classificats cronològicament. Tanmateix, cal assenyalar que els privilegis continguts en aquest llibre no són originals, sinó que van ser compilats i copiats pel notari Pere Ferrer, de Peralada, a final del segle XVI, concretament entre els anys 1584 i 1585. Per altra banda, el manuscrit va ser objecte d'una magnífica restauració durant el segle XIX i es va enquadrar en pergami, cosa que, sens dubte, ha permès que arribés als nostres dies

en un molt bon estat de conservació.

Si bé hi ha quatre documents que estan escrits íntegrament en llatí, a la resta es fa servir aquesta llengua en els apartats que es repeteixen en tots i cadascun dels privilegis (protocol inicial, mandats, data i subscripcions finals), mentre que s'utilitza el català en el text pròpiament dit. No obstant això, per facilitar la tasca del lector, i prèviament a la transcripció del text original, els autors ofereixen un breu resum del contingut de cada privilegi. El recull dels resums dels onze privilegis aquí compilats permet tenir una ràpida visió de la seva evolució cronològica.

Per altra part, cal ressaltar també el bon criteri dels autors a l'hora d'incloure dos índexs prou valuosos: el primer, topogràfic, amb els noms dels llocs en català i el seu corresponent equivalent en llatí, tal com apareixen en el text original del manuscrit; el segon, onomàstic, que utilitza el mateix criteri, conté la totalitat dels noms de persona que figuren als diferents privilegis. A tot això s'afegeixen les excel·lents reproduccions d'alguns dels documents que conformen el *Llibre de privilegis del penó de Rocabertí*.

Manuel Moreno Chacón

Fortià

Serna i Coba, Èrika / Serra i Peral, Joan

Girona. Diputació de Girona / Caixa de Girona, 2003. «Quaderns de la Revista de Girona», 110. 96 pàgines.

El poble de Fortià disposa, per primera vegada, d'una monografia

que permet fer-se una idea del que ha estat la història d'aquest poble empordanès des de les primeres notícies que es tenen documentades fins als nostres dies. El treball és obra d'Èrika Serna i Coda i Joan Serra i Peral i constitueix el número 110 dels «Quaderns de la Revista de Girona», una publicació divulgativa i alhora rigorosa que d'ençà l'any 1985 va omplint de contingut, poble a poble, la història de les comarques gironines.

Fins ara, de la història de Fortià se'n sabien ben poques coses: notícies esparses que s'han anat repetint una i altra vegada sempre que s'ha volgut fer referència al passat d'aquest poble, com ara l'aiguat de 1421 o les arrels fortianenques de la reina Sibil·la, per posar alguns exemples. Per tant, era molt necessari disposar d'una monografia que oferís una visió global del que ha estat aquest poble fins avui. Això, però, no era fàcil, ja que la feina que es requeria no era la d'un simple treball de recopilació de dades sinó d'un autèntic treball d'investigació, en el qual calia cercar totes les fonts documentals possibles, escorcollar diferents arxius, explotar i interpretar les dades, redactar, i, a més a més, per si això no fos poc, cenyir-se als rígids criteris d'edició que caracteritzen el format d'aquesta col·lecció.

Val a dir que els autors de l'obra, a part d'historiadors, són arxivers d'ofici, i això queda palès en el coneixement i la utilització que fan de les fonts documentals, especialment de les sèries del mateix arxiu municipal de Fortià (que comencen a partir de mitjan segle XIX) i també de l'Arxiu Diocesà de Girona, tot i que tampoc han oblidat les referèn-

cies que sobre Fortià podien trobar en altres arxius com són l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu Històric de Girona o l'Arxiu dels Comtes d'Empúries.

El llibre s'estructura en 37 capítols de lectura amena i entenedora que van desgranant aspectes concrets d'aquest passat de Fortià. Els dedicats a esdeveniments o fets puntuals s'alternen amb altres de més estructurals com són els dedicats a la demografia o als aspectes econòmics, que permeten entendre el context general en el qual s'insereixen aquells fets.

Els capítols introductoris, propis d'aquesta col·lecció, com són els dedicats a la situació, cronologia i medi natural, donen pas a un interessant capítol referent a la recerca documental on es posa de manifest el coneixement que els autors tenen de les fonts documentals emprades.

El primer esment que es té de Fortià és de l'any 971. Les referències a aquests primers segles de l'edat mitjana són escadusseres i ens situen el futur poble com a lloc del comtat d'Empúries dominat pels monjos de Sant Pere de Rodes. Entre els primers capítols del llibre destaca el dedicat al privilegi que el comte d'Empúries concedeix a l'abat de Sant Pere de Rodes l'any 1282, molt important per a Fortià, ja que es pot considerar una autèntica carta de població.

A partir d'aquí es van tractant aspectes interessants com la vida parroquial, el naixement dels òrgans de govern local del poble, els conflictes constants amb els francesos, sobretot a partir del segle XVII, així com els dedicats a

la toponímia, als masos del terme i a les inscripcions fetes en les pedres de portes i finestres d'algunes cases del poble. Una selecció de fotografies ben triades acompanyen en tot moment el discurs de les explicacions.

Bona part de les pàgines del llibre es dediquen al passat més recent de Fortià, als segles XIX i XX, ja que és lògicament d'aquest període del qual es disposa de més fonts d'informació. Seguint el fil conductor dels esdeveniments generals del país, es passa revista a tot el que va marcant la vida local fins a arribar al Fortià dels nostres dies. Així es parla d'aspectes com ara la vida associativa, l'arribada de l'electricitat i el telèfon al poble, els anys de la I República, la guerra civil, el franquisme...

És també interessant el capítol referent al Centre Agrícola Social, creat pels fortianencs l'any 1931, en el context de l'embranchida del cooperativisme agrari d'aquells anys, i que tenia com a finalitat la defensa i la millora de les necessitats i aspiracions dels homes del camp. L'edifici del Centre, després de moltes vicissituds, ha esdevingut propietat municipal.

Va ser precisament la sala d'actes d'aquest històric edifici on el passat mes de març es congregaren els fortianencs per escoltar les paraules de presentació que Joaquim Nadal dedicà a aquest nou llibre. Un llibre que, a part de ser molt important per a Fortià, sens dubte constitueix una meritòria aportació a la renovada història altempordanesa.

Santi Soler i Simon

127 genealogies de Fernando Viader. La memòria familiar dels propietaris gironins

Garcia, Ricard i Gifre, Pere (eds.)

Girona, CCG edicions

(Biblioteca d'Història Rural), 2004

Del conjunt de branques auxiliars de la història, la genealogia és, sens dubte, una de les que té un origen més reculat i compta amb una tradició més sòlida. En l'actualitat, lluny de decaure, la seva pràctica viu un moment d'auge, fins al punt d'esdevenir una de les disciplines que desperta més interès i que mobilitza un major nombre d'aficionats. Per comprovar-ho només cal que ens atensem a qualsevol dels arxius històrics de casa nostra i veurem la quantitat de gent que dedica temps i esforços a la recerca dels avantpassats i a la confecció del seu arbre genealògic. I és que, la recerca dels propis orígens familiars, el coneixement de les successives generacions passades i la reconstrucció de les vicissituds viscudes per les diferents nissagues de les quals descendeix tot individu han sigut qüestions que, des de sempre, han estimulat la curiositat i la vocació investigadora de moltes persones. En ocasions, però, allò que ha començat com una recerca concreta i puntual sobre una família determinada, amb el pas dels anys s'ha acabat convertint en un treball d'àmplies proporcions, amb unes potencialitats que sobrepassen l'àmbit estricte de la simple història familiar.

Aquest és el cas de les genealogies que, al llarg de dècades de treball pacient i acurat, ha confeccionat Fernando Viader, hereu d'una de les nissagues de propietaris més importants de les comarques gironines i

historiador de vocació. Els seus primers passos en el món de la genealogia els donà estudiant la seva pròpia família; amb el temps, però, l'interès per la resta de famílies que hi havien entroncat i les facilitats per accedir a molts dels arxius patrimonials privats i parroquials de les nostres comarques, el portaren a elaborar gairebé quatre-centes genealogies de propietaris rurals de la regió de Girona. Fins avui, la major part havien romàs manuscrites, per bé que sempre a l'abast dels investigadors; ara, gràcies a aquest llibre –publicat dins de la Biblioteca d'Història Rural que impulsa l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, conjuntament amb el Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona– se'n posa un nombre important (127) a disposició del públic en general.

L'edició d'un llibre d'arbres genealògics com el que presentem comporta certes dificultats tècniques no sempre fàcils de resoldre; una de les més importants consisteix a trobar un model de representació gràfica de les dades que permeti donar tota la informació possible amb el màxim de simplicitat formal. En aquest cas, cal reconèixer als seus editors el magnífic resultat final, tant pel que fa a la claredat en el format de les genealogies –que en facilita molt la lectura– com el del llibre en el seu conjunt. A més, ens hem de felicitar per la inclusió, en forma de notes al peu, de part de les informacions recollides per Viader sobre molts dels individus que apareixen als arbres. Es tracta de dades d'índole i procedència diversa que, considerades en el seu conjunt, suposen un valor afegit per a les genealogies editades i una prova més

–si calia– de la magnitud de la tasca realitzada pel seu autor.

Les 127 genealogies de Fernando Viader van precedides per un excel·lent estudi introductorí realitzat per Rosa Congost i Pere Gifre, dividit en dues parts, cadascuna de les quals constitueix una proposta particular d'aproximació al contingut del llibre.

En la primera, hi trobem una demostració de la importància que poden arribar a tenir les genealogies tradicionals com a font documental per als nous estudis de demografia històrica, especialment quan disposem de conjunts tan nombrosos i sòlids com el que tenim al davant. En aquests casos, els reculls de genealogies es converteixen en una base estadística de primer ordre per a l'estudi de l'evolució de certes variables demogràfiques, com per exemple l'edat del primer matrimoni dels individus o la mitjana de fills per matrimoni des de final de l'edat mitjana fins als nostres dies. En resum, constitueixen un observatori privilegiat des del qual es poden copsar les característiques del règim demogràfic antic i el procés de transició cap al sistema demogràfic modern.

En la segona part, es destaca el fet que la relativa homogeneïtat social, històrica i geogràfica de les famílies representades a les genealogies de Fernando Viader les converteix en una eina imprescindible a l'hora d'estudiar el procés de diferenciació social pagesa que culminà amb l'aparició dels hisendats. Un grup social, aquest últim, integrat per famílies que compartien un passat remença i que, en el transcurs dels segles XVIII i XIX, aconseguiren imposar el seu domini social en el món rural gironí gràcies a la seva condició de grans propietàries de terra. En el transcurs d'aquest perí-

ode –tal com posen de relleu les diverses genealogies editades– moltes d'aquestes nissagues varen entroncar entre si, fruit d'estudiades estratègies matrimonials i d'un creixent sentiment de classe que portà els seus membres a casar-se amb individus del mateix grup social.

En definitiva, ens trobem davant d'un treball que, per raons òbvies, interessa als descendents de les famílies que hi apareixen representades i als genealogistes en general; els primers, hi trobaran ressenyats amb noms i cognoms els seus avantpassats. Els segons, un exemple proper de genealogia ben feta i una font abundantíssima d'informació. El llibre, però, també –i sobretot– interessa als historiadors del món rural gironí i català, per als quals de ben segur s'acabarà convertint en una obra de consulta i referència obligades. Ara només cal que la tenacitat i la il·lusió que han permès fer realitat aquest primer lliurament tinguin continuïtat i que, algun dia no gaire llunyà, puguem disposar de l'edició de la resta de genealogies elaborades per Fernando Viader.

Josep Colls i Comas

El personal polític republicà a l'Ajuntament de Figueres. Les eleccions municipals durant la Restauració (1877-1923)

Moreno, Manuel

Figueres, Ajuntament de Figueres - Diputació de Girona, 2004. Amb CD.

El republicanisme empordanès necessitava un llibre com aquest. La

historiografia del republicanisme empordanès s'ha basat, sobretot, en els tòpics proporcionats per la mateixa historiografia republicana. Els textos hagiogràfics van ser la primera demostració del republicanisme empordanès, ja en el segle XIX. No és fins a la transició democràtica, però, que comença a haver-hi treballs interpretatius, alguns amb intents de connectar el rerefons econòmic amb la resposta política del republicanisme. Ens referim als estudis d'A. Romero, J. Nadal, J. Clara. E. Lluch fa un pas més i planteja, també, unes motivacions ideològiques. Més recentment, G. Barnosell ha plantejat els orígens del republicanisme empordanès tot posant en relació les bases socials i econòmiques dels seus homes en els anys del bienni progressista. Les interpretacions més o menys afortunades han deixat pas, en aquest llibre, a una visió fins a cert punt positivista del fet republicà, necessària, però, per poder entendre alguna cosa. El llibre de Manuel Moreno és un llibre imprescindible per poder comprendre el republicanisme en el període de la Restauració borbònica (1875-1923). Un període vital per al moviment, pel fet de ser oposició en l'àmbit estatal i pel fet de ser partit de govern municipal a Figueres, amb alcalde republicà, el 1899, el primer després de 1874, en la persona de J. M. Bofill, alcalde i polític que mereixeria una monografia per a ell sol, si hi hagués documentació suficient per portar-la a terme.

El treball que ara ha estat editat correspon al resultat de la primera beca Ciutat de Figueres concedida el 1999, instituïda per l'Ajuntament de Figueres i amb la participació de la

Diputació de Girona. Aquest llibre és el primer resultat tangible, a 2004, de les diferents edicions d'aquesta beca. Sens dubte, han hagut de passar anys fins a veure publicada l'obra. Tant se val, però, ja que paga la pena haver hagut d'esperar fins a aquest resultat. Tant de bo que les posteriors edicions arribin a l'altura d'aquesta.

Les fonts utilitzades per a la redacció d'aquest treball han estat bàsicament les fonts electorals; en total han estat estudiades 23 eleccions, entre la primera de 1877 i la darrera de 1922, ja que, si no hi havia fets anormals, les eleccions es feien cada dos anys, amb una renovació de la meitat dels regidors. Per tot això ha hagut d'analitzar els padrons i els censos electorals i les actes electorals. Amb aquest estudi n'hi hauria hagut prou per a vestir una imatge interpretativa del fet republicà, i hauria suposat una fita important en la historiografia del republicanisme empordanès. L'autor, però, ha volgut anar molt més enllà, fet que és d'agrair. Ha fet un buidatge exhaustiu del personal polític republicà (125 regidors han estat resseguits sobre un total de 191), per la qual cosa ha hagut de revisar els llibres d'actes municipals, així com la correspondència municipal, els padrons, etc. Al mateix temps, amb la intenció de contrastar les dades, ha buscat la repercussió de les eleccions a la premsa, tant en la republicana com en la dinàstica. Sens dubte, l'objectiu d'aclarir les dinàmiques electorals i de presentar una fitxa de cadascun dels regidors republicans del període de la Restauració –que presenta en annex en format CD, en el qual es troben els resultats electorals, fins i tot per col·legis electorals– és per si

sol una obra de gran mèrit. Només per això hauria valgut la pena fer aquest llibre. El llibre, però, té molts altres mèrits que val la pena descobrir.

Fa un recorregut per les eleccions municipals del període. Abans, però, ens proporciona un capítol relacionat amb la legislació i un altre dedicat als censos electorals. No era per menys. Després d'un començament amb sufragi universal (elecció de 1877), tornem al sufragi censatari (1879, 1881, 1883, 1885, 1887, 1889), per, definitivament, restaurar el sufragi universal en les eleccions de 1891 (i a partir d'aquesta catorze més fins a 1922: 1893, 1895, 1897, 1899, 1901, 1903, 1905, 1909, 1911, 1913, 1915, 1917, 1920 i 1922). El pas del sufragi censatari al sufragi universal, però, no suposa un augment proporcional de la participació electoral. L'abstencionisme és molt important durant aquest període, fet que mereix l'atenció de l'autor.

Les eleccions municipals a Figueres, convenientment emmarcades en la política catalana i en la general, passen, segons l'autor, per diferents fases: de 1877 a 1899, en general, se succeeixen un seguit d'eleccions en les quals les candidatures republicanes obtenen la majoria, però, per ordre governativa, l'alcalde és d'extracció dinàstica; el 1899, amb l'alcaldia de J.M. Bofill es trenca aquesta tendència i això dona lloc a consistoris de majoria republicana federal que tenen la seva conseqüència lògica, un alcalde federal, fet que es manté fins a 1909; la Setmana Tràgica té conseqüències importants a Catalunya i a Figueres, ja que la UFNR, sorgida el 1909, es convertirà en el principal referent del republica-

nisme empordanès fins al 1923: federal, catalanista i mesocràtic, ja no tindrà com a rivals els partits dinàstics, ni els carlins, sinó que la disputa, sempre en un segon nivell, pel que fa a resultats electorals, serà amb els republicans radicals de Lerroux, ja que els catòlics catalanistes o bé no es presentaran o es presentaran en coalició amb ells (1920). És l'època dels alcaldes Santaló, M. Pujulà i V. Ros.

En les conclusions hi ha una anàlisi de l'extracció social dels regidors republicans. La seva procedència és clarament benestant. L'autor, en repetides ocasions, fa referència a la poca presència de regidors d'extracció popular (limitada, pel cas, als menestrals, i sense presència manifesta de sectors obrers, o quasi inexistent). La major part dels regidors republicans procedeixen del sector comercial, fet que és una conseqüència lògica del sector predominant a la Figueres de l'època. En segon lloc, i gairebé empatats, trobem sectors menestrals i sectors professionals. En aquest darrer, és clar, la presència de gent del dret és també clara. Lluny queden els assalariats, així com els fabricants i els propietaris.

El personal polític republicà reproduceix la dinàmica social i econòmica de la societat figuerenca de l'època. Una societat amb predomini dels sectors de classe mitjana, d'ideologia republicana federal, que deriva cap a posicions catalanistes. Només a partir dels anys finals del període estudiat, en un moment d'efervescència social i política, sense perdre aquest sector central de l'electorat, el republicanisme federal catalanista acaba per trobar al davant seu un sector a l'esquerra, el sector socialista

(amb gent com M. Vilanova, que participarà, amb Macià, durant la dictadura de Primo de Rivera en el complot de Prats de Molló), i un altre a la dreta, el sector catòlic vinculat a la Lliga. És clar que es manté la presència del sector republicà lerrouxista, present durant bona part del període (1911-1923), amb un vot gairebé militant, i amb uns representants també fixos. Per últim, el llibre, que se centra en l'estudi de les eleccions, no pot substreure's als vicis del sistema electoral de la Restauració, on apunta clarament que, hi hagués qui hi hagués al poder, la pràctica del clientelisme polític era una realitat ben viva. La premsa de l'època se'n feia ressò; les martingales electorals no eren exclusives dels partits polítics dinàstics.

Certament, ens trobem davant d'un llibre que cobreix aspectes fins ara poc coneguts del republicanisme figuerenc. El mateix autor, a les conclusions, planteja algunes línies de recerca que s'haurien de seguir. Només hem d'esperar que posteriors treballs, efectuats per ell mateix o per altres, continuïn aquesta tasca, tant per al llarg període anterior, com per al període posterior. Estudis rigorosos i documentats com aquest són els que fan falta.

Pere Gifre Ribas

Llibre de Privilegis de la vila de Figueres (1267-1585)

edició a cura d'Antoni Cobos
Barcelona, Fundació Noguera -
Ajuntament de Figueres, 2004.

Val la pena començar per fer una referència a la col·lecció en què es publica aquest llibre. La Fundació

Noguera està portant a terme una feina impagable per a la història del país. Una feina necessària, però que cap altra institució fa tan bé com fan ells. Editar textos i documents, catalogar els protocols i publicar-ne els primers de cada notaria és imprescindible per a la història, per a la història del dret i, en definitiva, per al país. A banda dels investigadors i dels professionals del ram, però, la Fundació Noguera no té el reconeixement que hauria de tenir. En el recent *Diccionari d'Historiografia Catalana*, publicat el 2003, per posar un exemple, només es dediquen set ratlles mal comptades al seu fundador, Raimon Noguera i Guzmán.

Publicar textos és essencial per fer arribar als investigadors els materials necessaris. Si la historiografia catalana des de la Renaixença i fins a 1936 havia efectuat una important tasca en aquest aspecte, no és fins als anys 80 i 90 del segle XX que s'ha reprès aquesta activitat. L'Institut d'Estudis Catalans acaba de publicar, el 2003, en el marc de la col·lecció *La Catalunya carolíngia*, projecte de publicació que inclou els textos anteriors a l'any 1001, el volum cinquè, en dos toms, amb el títol *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, en total 636 documents, obra començada per Santiago Sobrequés i represa a la seva mort per Sebastià Riera i Manuel Rovira, sota la direcció d'Anscari Manuel Mundó i la revisió de Ramon Ordeig. Aquesta recuperació de la publicació de documents, d'altra banda, té el seu paral·lel també en la historiografia francesa, com acaben de remarcar en un recent estat de la qüestió Benoît Cussente i Ghislain Brunel (*Història Agrària*, 31, 2003).

Si he començat per referir-me a la col·lecció no és només per una deferència als editors, sinó per posar de manifest que aquesta obra apareix allà on havia de ser publicada. La Fundació Noguera, amb el temps, s'ha convertit en el referent per als arxivers i els historiadors, en allò que per als estudis clàssics és la Fundació Bernat Metge. I és en aquesta fundació Bernat Metge on Antoni Cobos, l'autor a qui devem aquesta edició, també ha publicat la traducció de l'*Ab urbe condita* de Titus Livi, el Llibre I de la Història de Roma. L'autor, doncs, mira molt bé allà on publica els seus treballs.

Una de les col·leccions de la Fundació Noguera està dedicada a la publicació dels privilegis de les ciutats catalanes. Aquest n'és el número 9. Els privilegis no són altra cosa que la base legal constitutiva del municipi català amb anterioritat al Decret de Nova Planta de 1716. És a dir, el país, Catalunya, té un recull legal, les constitucions i altres drets de Catalunya; els municipis tenien els seus privilegis. Privilegis que anaven essent augmentats a mesura que el senyor –en el cas de Figueres, en ser vila reial era el rei–, però que no tenia, en aquest aspecte, un comportament diferent dels altres senyors laics i eclesiàstics: anava concedint privilegis a fi de refermar la posició de la vila. És clar, però, que no hi ha uniformitat de cap mena entre les viles catalanes, ja que les situacions dels seus habitants tampoc no són les mateixes.

Per a l'obtenció dels privilegis, els representants de la universitat, que era el nom que rebia el cos jurídic dels habitants de ple dret dels municipis, formulaven les seves peti-

cions al rei. En un procés molt semblant al que es portava a terme en la negociació entre el rei i la terra en les corts catalanes, el rei, o els seus consellers, les estudiava i les acceptava o les refusava. En els privilegis que han prosperat després de la petició hi havia la resposta del rei: “Plau al rei”. Sens dubte, darrere de les negociacions, sovint hi havia contrapartides.

I quan es negociaven els nous privilegis? D’una banda, és clar, quan apareixien les necessitats. Això podia ser més o menys immediat quan els comtes-reis catalans residien en el país; d’ençà de la mort de Martí l’Humà, però, això ja és més difícil. Per això hi havia clarament un moment propici per obtenir els privilegis i franquesses de les viles i ciutats catalanes. Aquest moment era quan el rei celebrava Corts als catalans. En el marc de les Corts hi havia una negociació i el paper que jugava el braç reial era decisiu a l’hora de recompondre el país. I Figueres tenia representació a corts: dos síndics hi eren enviats en representació de la Universitat de Figueres, els quals consultaven les seves decisions al consell general de la universitat. Malauradament, no s’ha conservat, com en molts altres llocs, aquesta correspondència que seria d’una vàlua inqüestionable per saber quines eren les instruccions que la universitat donava als seus síndics, quines eren les actuacions d’aquests i quin n’era el resultat. Seria important per conèixer aquesta dinàmica institucional de les Corts Catalanes, no només per a Figueres, sinó per la dinàmica del braç reial i de les Corts Catalanes. El resultat era que, en aquesta conjuntura propícia, s’anaven obtenint nous privilegis que resolien qüestions

litigioses o que reflectien les noves dinàmiques de la societat figuerenca. Fixem-nos, breument, en les temàtiques dels privilegis.

Entre el primer document, la Carta Pobla de 1267, i el darrer, de 1585, s’han referenciat un total de 112 documents: de 36 només en figura el regest i de la resta hi ha regest i la transcripció textual. La tipologia dels documents correspon, bàsicament, a dos tipus: privilegis i documents notarials (àpoques, procures, compravendes, sentències...). Com passa arreu, el període amb més documents correspon al regnat de Pere III (38); ve després, a molta distància, el d’Alfons IV (21) i Martí l’Humà (11); la resta no arriba als dos dígits. La constitució definitiva de la Universitat de Figueres es produeix clarament entre els regnats de Pere el Cerimoniós i Alfons el Magnànim, entre 1336 i 1458.

No és aquí el moment d’estudiar la matèria dels privilegis. Ho deixem per a una altra ocasió. Amb tot, però, es poden fer unes quantes consideracions:

1. El subjecte a qui s’adrecen els privilegis canvia clarament a mesura que avancem en el temps. El primer privilegi, el de la Carta Pobla de 1267, fa referència “*in loco qui dicitur parrochia de Figeres*”, el 1265 ja es parla d’“*universitatis ville de Figueriis*” i d’“*universitatis hominum Figueriis*”, al cap d’un segle apareix la menció a la recollida de Figueres (1363), és a dir, Figueres convertida en punt de refugi, en cas de guerra, dels pobles de la batllia, fet que comportava unes obligacions (contribució en la construcció de les muralles, per exemple) i, final-

ment, Figueres convertida en “vila, batlia e reculleta” (1472). La trajectòria és clara: de lloc a universitat i a punt de defensa d’una batllia. La projecció externa de Figueres s’ha anat concretant sobre algunes poblacions reials, no necessàriament properes: Cistella, Santa Llogaia, Palol Sabaldòria, Borrassà, Vilafant, Biure, Vilanant (1449) ...

2. Els òrgans del regiment de la universitat apareixen clarament en els privilegis. El rei, que vol fer créixer la població de Figueres, perquè li interessa, concedeix privilegis, exempcions als seus moradors (de lleuda, peatge i pontatge, 1348) i facilitats als jueus perquè s’hi estableixin (el 1269, i també el 1400, just després del pogrom de 1391), però també els concedeix òrgans de govern propis. Primer, la institució del consolat el 1323; després, la constitució del consell de la universitat en un nombre de 20 homes escollits de les tres mans (1358), que són 21 el 1379; més tard, permet que els acords siguin fets per majoria (1384) i, finalment, el 1499, concedeix el privilegi d’insacular.
3. És clar, tot aquest procés de formació del regiment de la universitat està supervisat pel batlle reial fins al 1453, quan la universitat obté privilegi de presentació de terna de batlle i duena de jutge, i, finalment, el 1542, d’extreure, per via d’insaculació, el batlle. L’autonomia, encara que no definitiva, de la Universitat de Figueres respecte del senyor, el rei, s’anava concretant.
4. Paral·lelament a la constitució de la universitat, el rei s’assegura el

progrés econòmic de la vila. Ja a la carta pobla ocupa un lloc privilegiat el mercat i la fira (1267). Les dates de la fira aniran canviant, a fi, en algunes ocasions, de no coincidir amb d’altres, amb la de Monells (1347) o la de Sant Llorenç de la Muga (1455). Finalment s’establiran al maig, el 1419. A fi que els comerciants acudeixin a les fires de Figueres es donen facilitats perquè puguin quedar exempts de la lleuda del comtat d’Empúries (1389). Figueres no sols era mercat, tot i que es tindrà cura especial per supervisar els pesos i les mesures, de la qual cosa s’encarregarà el mostassaf (1400). Especialment important és el privilegi de supervisió de paraires i teixidors de llana de 1419. Per poder competir amb Castelló o per aprofitar la desindustrialització d’aquesta? Finalment, les botigues de la plaça, sobre unes arcades, de 1547, ens posen en antecedents de les botigues de draps i teles que, en el XVII i XVIII estudiaran primer Pierre Vilar i ara mateix Lúcia Torra.

5. Un altre aspecte recurrent en els privilegis fa referència a la Notaria de Figueres. Delimitació de la jurisdicció notarial el 1333, el 1389 la universitat compra la notaria, i a partir d’aquí hi ha tot un seguit de transaccions de la notaria que palesen, d’alguna manera, el creixement de la població i l’increment del negoci.
6. Em deixo altres aspectes no menys significatius, com la fundació de l’hospital el 1313 per Bernat Jaume i la seva esposa Garsenda, o la facultat de poder vendre alls

(1520), per no fer referència a les contribucions de la vila a les empreses reials, sobretot en època de Pere el Cerimoniós.

Aquest llibre no és una simple transcripció d'un Llibre de Privilegis de Figueres, sinó que és la reconstrucció del llibre perdut, del qual la família Puig tenia un regest, ara dipositat a l'Arxiu Comarcal de Figueres. La feina d'Antoni Cobos ha consistit a cercar els documents tal com estan custodiats a la Cancelleria Reial. Hi ha hagut, doncs, una important i valuosa feina d'investigació, sense la qual ens hauríem quedat sense aquesta obra cabdal per a l'estudi de la formació i consolidació de la Universitat i la vila de Figueres. El gran historiador de l'Empordà, Josep Pella i Forgas, el 1883, a les darreries del segle XIX, ens va donar a conèixer, també de manera sintètica, perquè els llibres s'havien perdut, els privilegis de les dues viles que, en el seu moment, havien fet ombra a Figueres. El Llibre de la Cadena recollia els privilegis de Peralada, el de la Xivella y dels Botons els de Castelló d'Empúries. En cap cas no s'han conservat. Caldria fer el mateix que s'ha fet per Figueres, però en ser privilegis despatxats pels respectius senyors, els Rocabertí i els comtes d'Empúries, és en aquests arxius on s'hauria de cercar. Només és una idea. Una vegada localitzats els textos, Antoni Cobos els ha transcrit, d'acord amb els criteris de la col·lecció, amb un regest inicial on queda resumit, de manera breu, però suficient, el contingut de cada privilegi.

Així doncs, estem davant d'una obra que ha de permetre avançar en

l'estudi històric de la ciutat de Figueres i, en especial, del regiment de la universitat i de la vila, una obra que, sense la tasca pacient i eficient d'Antoni Cobos, no hauria estat possible. Era la persona idònia per a fer-ho. A la Fundació Noguera reconèixer-li, una vegada més, la feina que està fent, i a l'Ajuntament de Figueres, que ha coeditat el llibre, que no dubti a participar en aquestes publicacions sòbries i erudites, ja que són les úniques que permeten afermar el coneixement històric de la ciutat sobre unes bases sòlides, de pedra picada.

Pere Gifre Ribas

Catàleg dels protocols del districte de Figueres (II)

Adroer i Pellicer, M. Àngels; Serna i Coba, Èrika i Soler i Simon, Santi
Barcelona: Fundació Noguera, 2004, 494 p. (Inventari d'Arxius Notarials de Catalunya, 28).

La documentació generada per la institució notarial al llarg dels segles constitueix avui una part fonamental del nostre patrimoni cultural. El notari participava en les relacions entre particulars i també intervenia a partir del segle XIII en altres camps, com ara el de redactor de processos i actes judicials, escrivà dels consells de les universitats de moltes viles, autoritzant capbreus de senyors jurisdiccionals, etc. És per això que l'exercici de l'ofici notarial, al llarg de més de set segles, ens ha deixat uns testimonis valuosos, de gran interès per a la història del país. Tant és així, que, si avui no disposéssim d'aquest tresor documental, seria impossible

estudiar i conèixer molt aspectes de la vida dels nostres avantpassats.

Els protocols notariais són avui objecte de consulta obligada per a investigadors de l'edat mitjana, moderna i contemporània. Són materials demanats per historiadors de l'economia, de les institucions, de les formes de vida i de treball, dels costums i de la vida quotidiana, de les relacions entre els homes. Els historiadors del dret s'hi aboquen per a conèixer la gènesi i l'evolució de les figures jurídiques que regien, i regeixen, la vida de la comunitat. Els filòlegs utilitzen també aquesta documentació en treballs d'història de la llengua, sense oblidar els genealogistes. La riquesa de la informació continguda en els protocols notariais els converteix, en definitiva, en un punt de referència imprescindible per a molts estudiosos, en una peça fonamental del nostre patrimoni sobre la qual queda plenament justificada tota inversió de temps i recursos per donar-los a conèixer.

El saló de plens de l'Ajuntament de Figueres acollí, el divendres 2 de juliol al vespre, la presentació del *Catàleg de protocols del districte de Figueres*, amb l'assistència del Sr. Josep M. Puig Salellas, president de la Fundació Noguera, entre d'altres personalitats, a part dels autors i una quarantena de persones. En efecte, amb el número 25 de la mateixa col·lecció d'instruments de descripció de la Fundació Noguera, l'any 2001 veié la llum el primer volum d'inventari dels protocols del districte de Figueres, que calgué presentar de manera separada atesa la gran quantitat de registres conservats. Ara, escolats tot just tres anys d'aquella edició, ha aparegut el segon i

últim volum. Elaborat igualment per la directora de l'Arxiu Històric Comarcal de Figueres, Èrika Serna, juntament amb els arxivers gironins M. Àngels Adroer i Santi Soler, aplega els protocols de les dinou localitats que restaven, presentades per ordre alfabètic, del conjunt total de les vint-i-set que configuren el districte. D'aquesta manera, les notaries descrites en aquest segon volum són les de Garriguella, la Jonquera, Lladó, Llançà, Llers, Maçanet de Cabrenys, Mollet de Peralada, Navata, Pau, Peralada, Roses, Sant Climent Sesebes-Espolla, Sant Llorenç de la Muga, Sant Miquel de Fluvià, Sant Pere Pescador, Sant Quirze de Colera, Siurana d'Empordà, Vilabertran i Vilanant. Tal com ja sabem, aquest fons notarial, igual que el d'altres llocs, avui està dividit. Així, la part més antiga, anterior a l'any 1800, es troba a l'Arxiu Històric [Provincial] de Girona, on es diposità el 1952 provinent de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i, abans, de Viladrau, on havia romàs durant la darrera Guerra Civil espanyola. D'altra banda, els fons més moderns, posteriors al 1800, es troben a l'Arxiu Històric Comarcal de Figueres.

Com és usual, en el capítol introductori, després d'una breu presentació global del fons que es descriu, s'estudia de manera succinta l'evolució de cadascuna de les notaries descrites des de la seva gènesi, amb una atenció especial a la de Peralada, atesa la significació històrica de la localitat, i amb abundant aportació de documentació original. L'inventari abraça un total de 3.434 volums, amb un ampli ventall cronològic i amb documentació des de

la baixa edat mitjana. Cal remarcar, en tot cas, el fons de la mateixa Peralada, amb sèries de registres que s'inicien a la segona meitat del segle XIII (1284) i mantenen una elevada continuïtat. Dins de cadascuna de les poblacions, els registres s'agrupen per notaris, els quals segueixen òbviament un ordre cronològic, bo i d'acord amb la metodologia pròpia de la col·lecció. Cada volum, després dels elements descriptius habituals (títol del registre, dates extremes, format i foliació, i enquadernació i estat de conservació), està identificat amb una signatura topogràfica composta amb l'acrònim de l'Arxiu on es troba i el número localitzador del dipòsit. Clou el volum un primer índex alfabètic geogràfic de poblacions i cronològic de notaris.

Laureà Pagarolas i Sabaté

Epistolografia popular a l'Alt Empordà (s. XIX)

Jordi Curbet Hereu

CCG Edicions, Girona 2004,
120 pàgines.

El treball de recerca de Jordi Curbet Hereu, doctorand de la Universitat Autònoma de Barcelona, consisteix en una selecció –i el corresponent estudi lingüístic– de documents epistolars fets a l'Alt Empordà per gent de perfil socioeconòmic baix i d'alfabetització aparentment incompleta o interrompuda. Aquest estrat social analitzat encaixa a grans trets amb el rang més baix del *continuum* establert pels historiadors de la llengua italiana, que parlen de llengua culta, mitjana i semiculta (de fet un eufemisme per designar l'italià

popular). Tipològicament, l'epistolografia popular s'inscriu dins de l'anomenada *literatura del jo*, de bracet amb dietaris, autobiografies i llibres de família i de comptes: summament interessants com a testimoni històric però també com a aportadors d'una informació lingüística inestimable. Els usos i les aplicacions d'aquest subgènere textual interessen a molts àmbits, i en aquesta obra, de voluntat interdisciplinària, s'apunta de manera general els avantatges que en poden treure l'antropologia i la història, i els camps d'estudi vinculats, com la cultura popular i la història agrària i local, i fent una especial atenció a les aplicacions lingüístiques, entre elles la toponímia, la història de la llengua i la dialectologia.

Des del punt de vista arxivístic, l'epistolografia popular està repartida en dues de les subclassificacions dels fons familiars o patrimonials. En l'inventari d'aquests arxius quedaria inclosa entre la correspondència d'administració patrimonial i la d'interès familiar, segons un criteri de contingut. Cal dir que la proporció d'epistolografia popular tampoc queda dividida de manera equitativa entre aquestes dues tipologies arxivístiques: apareix molt més entre la correspondència que afecta el patrimoni, pel fet de ser cartes d'àmbit rural i normalment de treballador a propietari, amb afers lligats a l'economia de l'explotació. Així mateix, la correspondència dita d'interès familiar es refereix a les comunicacions escrites entre membres de la família, del propietari amb altres propietaris, buròcrates, aristòcrates, clergues... que en el segle XIX i entre els grans terratinents alt-empordanesos gastaven un estil retò-

ric ampul·lós i el castellà com a llengua vehicular.

La voluntat d'un equilibri de la xarxa de localitats configurada respon a qüestions de caràcter geolingüístic. Com que l'aplicació primordial té a veure amb la (micro)dialectologia, l'autor pren com a referència una línia imaginària: la isoglossa que representa la desinència àtona *-i* en la primera persona del present d'indicatiu (*jo canti*). Aquest límit meridional en la representació del tret morfològic va ser descrit per mossèn Alcover al llarg de les seves recerques en l'estudi sobre la flexió verbal en els dialectes catalans, a inicis del segle XX, i posteriorment ha estat acceptada per lingüistes com Joan Veny.

El traçat d'aquesta isoglossa avui ja és àmpliament posada en qüestió, però devia ser ben vigent en el període estudiat, i per tant abans que mossèn Alcover es posés mans a l'obra. El cas és que la línia travessa un territori també administratiu, com és l'Alt Empordà, comarca de referent pel fet també que separa, al sud, la varietat del català central i, al nord, un parlar que Veny anomena *català septentrional de transició*, que comparteix força característiques amb el rossellonès.

La major part de les cartes editades estan dipositades en fons patrimonials (a Figueres i Roses), malgrat que ha quedat al calaix material d'una gran importància per a la comarca, com una part del fons Puig de Vilaür a l'Arxiu Episcopal de Girona i el fons del marquès de Camps (un dels grans propietaris gironins), a l'Arxiu Municipal de Salt.

En un primer punt del treball es descriu l'epistolografia popular, les disciplines i els gèneres afins, els

seus usos i aplicacions i finalment la delimitació cronològica i geogràfica dels textos presentats. En el segon capítol, s'ocupa del marc sociocultural del territori, del sistema pedagògic, els manuals escolàstics i la situació sociolingüística. Del context lingüístic se'n parla en el capítol següent. De perfil més geolingüístic, en aquest apartat se situa el territori de procedència de les cartes, l'Alt Empordà, en el mapa dialectal de la llengua catalana i especialment en el límit entre el català central i el dialecte septentrional de transició. En el punt 4 es tracta sobre la situació física, arxivística d'aquest tipus de documents i dels centres i institucions que tenen com a missió catalogar-los, estudiar-los i divulgar-los.

Però en general l'aspecte sobre el qual s'ha posat més èmfasi han estat els criteris per a la transcripció dels textos. Apareixen moltes reflexions a propòsit del sant graal de molts filòlegs: el model d'edició filològica i divulgativa a la vegada. Els objectius marcats per als criteris d'edició són:

- 1) el respecte dels trets fonètics, morfològics, lèxics i sintàctics del text
- 2) la preservació d'elements de valor paleogràfic (introdueix com a element innovador les separacions de mots)
- 3) l'enriquiment de la transcripció amb signes de puntuació i accentuació

S'opta per un model d'edició filològica sobre una base diplomàtica (constituïda pels punts 1 i 2) però integrant criteris propis d'edicions divulgatives i interpretatives (la puntuació i l'accentuació, bàsicament).

Independentment que alguns creguin que el model d'edició perfecta existeix i altres que no, els criteris d'aquest treball de recerca han estat pensats per als textos estudiats i no han estat aplicats a cap altre. En definitiva, caldrà que aquests criteris quedin oberts i puguin modificar-se i perfeccionar-se amb aportacions posteriors. L'edició de les cartes és el sisè capítol però el segon en la cronologia del treball, i aporta una ajuda suplementària a la lectura de les reproduccions fotogràfiques dels documents. El setè punt està dividit en dos subapartats: un de breu en què es parla de les interferències entre oralitat i escriptura i el segon en què es descriu i es quantifica aquesta interferència lingüística en una anàlisi que inclou els aspectes fonètics i morfològics diferencials respecte al català central, amb gràfics il·lustratius.

Els objectius, d'acord amb les característiques del treball, no presenten revelacions sorprenents sinó que responen a uns punts concrets com:

- Presentar un material documental (les cartes populars) força o molt oblidat per les disciplines acadèmiques i especialment per la filologia.

- Establir uns criteris d'edició basats en els problemes que comporten aquests textos i que siguin útils per a transcripcions posteriors, tot preveient-ne modificacions a partir d'un apartat bàsic.

- Caracteritzar el dialecte septentrional de transició en el segle XIX a partir dels textos epistolars: això significa valorar-ne els trets, descriure'ls i en els casos més rellevants observar-ne l'evolució històrica. Aquest objectiu, més punxegut, cal ponderar-lo partint de resultats encara prematurs.

- Buscar indicis d'una tradició gràfica comuna en l'escriptura popular que pugui aportar informació sobre els models de llengua i concretament d'ortografia.

Com a línies mestres de la continuació de la recerca hi ha:

- a) La integració d'aquests documents en corpus textuals per a l'elaboració de bancs de dades lingüístics i monografies dialectals. En aquest corpus, a banda de l'epistolografia caldria tenir en compte textos *menors* com els rebuts (abundantíssims en fons privats i municipals), albarans, comptes diversos, i sobretot els llibres de família. És una línia que actualment ja han engegat, per exemple, Joan Veny i Àngels Massip (UB) amb el projecte *Scripta i projecció diatòpica*, encaminat a trobar traces de col·loquialitat en els textos il·literaris amb l'objectiu d'elaborar una història dels diversos parlars catalans del segle XIII al XX.

- b) La cartografia de material històric: buidatge del corpus popular i elaboració d'atles lingüístics històrics (lèxic, morfològic) del català septentrional de transició. És possible registrar trets gramaticals, concretament la ja esmentada desinència verbal àtona *-i* en la primera persona del present d'indicatiu, a partir dels textos escrits i assenyalar-ne la seva distribució en l'espai. Malgrat tot, el corpus seleccionat encara és quantitativament irrisori per fer afirmacions d'aquesta mena, però almenys val per justificar una mica els motius d'haver escollit una àrea i uns textos tan particulars.

- c) Continuar perfeccionant els criteris d'edició de documents semblants i plantejar-ne versions divulgatives. Una utilitat potser irrellevant en el marc d'aquest estudi però sem-

pre present és, en definitiva, estimular la publicació de textos populars: llibres de família, de memòries, epistolaris... aptes per a l'estudi històric i també filològic.

Jordi Cicres i Bosch

Petites històries en blau marí

Rosa Ribas Massot

GI-392-2004

Acabo de llegir el teu llibre. M'ha agradat molt. Val a dir que ja em va agradar quan em vas parlar de com el vas fer, de la maqueta, de les il·lustracions tan elaborades, tan senzilles però al mateix temps d'una gran qualitat, que ja ens defineixen el que serà el teu llibre... una miqueta com la teva persona. Has recollit aquestes històries parlant amb la gent, amb la teva família i també són fruit de les teves experiències quan encara eres una nena al teu poble... el Port que portes tan entranyablement dins el teu cor com un tresor que te l'estimes molt. La teva narrativa és planera i s'entén molt bé. La terminologia i les expressions que fas servir són molt les d'aquí i per això tenen tanta força quan les expliques. Fins i tot aquells termes tan mariners referents als peixos, les arts de la pesca, i tantes i tantes cites, que fan del llibre un bon recull per a aquell que es vol endinsar en la cultura local del nostre poble. Les narracions que hi surten, algunes d'elles, ja les coneixia, encara que no amb el detall i l'extensió que les presentes. Ara mateix recordo aquelles dels pescadors, hi ha un bon recull de mètodes de pesca i tot allò relacionat amb la

vida dels pescadors i les seves vivències; els seus contes, una mica fantasiosos com els d'en Luard...; les balenes, que sempre ens han vingut a visitar i que la que descrius em recorda la meva infantesa quan la gent que tenia barca la podia anar a visitar i jo em vaig quedar "en terra"; els racons del nostre poble: la muntanya de Sant Baldiri, les cales; la Selva de Mar, la Vall de Santa Creu...els masos...; les relacions entre el Port de la Selva i la Selva de Mar, relacions personals censurables... el llibre ens mostra aspectes idíl·lics del Port de la Selva, aspectes relacionats amb la pesca i les seves estratègies... però hi ha moments que et corpenen per les històries que s'hi conten de gelosia, d'assassinats... i d'altres. Reculls de com era la vida abans, des del col·legi de les monges, a d'altres aspectes de la vida del poble de quan nosaltres érem petits: les processons, el carnaval, que tenia una gran màgia i que recordo a la meua vida d'adolescent que va suposar una descoberta de l'amor, l'al·legria i de la fantasia, amb unes disfresses meravelloses i unes representacions molt acurades que donaven al nostre poble una vivència especial... Les referències als pirates i als contrabandistes, als frares de Sant Pere de Rodes i com exercien la seva hegemonia sobre els vassalls. Trobo molt divertida la narració del contraband de porcs que acaben corrent per la platja del Port de la Selva. La referència a la guerra crec que és molt acurada i benèvola envers als repressors. Recordo encara quan era petit que anàvem a buscar ferros per vendre i que agafàvem de les runes d'aquelles cases que havien estat

bombardejades en el decurs de la guerra. També recordo aquell moll inacabat que va ser l'objectiu dels nacionals. Recordo quan saltàvem per sobre dels blocs que havien quedat desordenats a la part final del moll. Les llegendes sempre són boniques de recordar... les recordo de petit i sempre les he trobat majestoses i també misterioses, sobretot quan es fa referència a l'aigua de la cisterna de Sant Salvador i la seva relació amb les mareas.

És un llibre que recull una part de la història del nostre poble i que t'animo que l'actualitzis fins al dia d'avui.

Santi Musquera

Els aiguamolls de l'Empordà

Jordi Sargatal; Lluís Roura
(2003) 155 p. Il.

Parlar dels aiguamolls de l'Empordà evoca una intensa i llarga lluita iniciada l'any 1976 per protegir aquest indret, i que va culminar el 1983 amb la creació del primer Parc Natural de les terres empordaneses.

Aquesta zona humida, que ja havia inspirat abans artistes, sobretot poetes com Prudenci Bertrana, Carles Fages de Climent o M. Àngels Anglada, va ser també la font d'inspiració del conegut pintor Lluís Roura, que va fer una sèrie de pintures que van ser exposades durant el 2003 a Figueres, Girona i Barcelona. El catàleg d'aquesta mostra, però, no es va quedar amb el recull de totes les obres exposades, que ja de per si hauria estat espectacular, sinó que en Lluís va voler

anar més enllà i va voler vestir l'obra amb un text que ajudés a entendre la seva obra pictòrica. I va recórrer a Jordi Sargatal, justament la persona que va liderar tota la campanya de defensa dels aiguamolls, i que en va ser el primer director quan van ser declarats Parc Natural.

Tenim una obra, doncs, en què s'explica amb tot detall la campanya de defensa, i fins i tot d'uns anys abans, quan en Jordi Sargatal "descobria" una zona d'un gran potencial ornitològic, passant després pel Congrés internacional sobre Zones Humides, a Liège, l'any 1976, on va anar a convèncer els ornitòlegs europeus de la importància de la zona en qüestió, fins a la redacció i aprovació de la Llei de protecció de la zona, l'octubre de 1983. Un text carregat d'anècdotes i vicissituds que li donen el valor de la crònica d'una batalla guanyada per al bé de la societat empordanesa. El gran atractiu d'aquesta obra, però, és el combinat d'un text il·lustrat amb fotografies antigues, nostàlgic per a alguns, impulsador per a molts d'altres, amb les pintures d'una lluminositat excepcional que copsen, d'una manera única, la bellesa d'un paisatge que afortunadament ja està protegit.

En resum, i tal com diuen els dos autors a la presentació, es donen dues visions diferents dels aiguamolls empordanesos, una escrita i l'altra pintada, amb l'objectiu de conscienciar encara més la gent i perpetuar els valors i la bellesa "d'aquestes contradetes on el cor es detura" –en paraules de M. Àngels Anglada a la seva obra *Les closes*.

Rosa Llinàs